

Wel hangt hij vaak ten onderste boven tegen het gaas, dat zijn kooi van boven afsluit, om de mierennesten, die er op gelegd worden, met zijn lange, bleekroode tong te onderzoeken. Die tong is een wonder van buigzaamheid, die kan in alle richtingen gebogen worden. Als hij wil onderzoeken wat aan den achterkant van de eenige plank van zijn kooi is, welke plank door gaas wordt beschermd, steekt hij zijn tastorgaan zoo ver mogelijk uit, buigt dit dan om in een rechten hoek, en zenuwachtig trillend, — ik geloof niet dat het trillen iets met zenuwachtigheid uit te staan heeft, — glijdt de tong dan heen en weer, zoodat de bocht erin steeds verplaatst wordt. Doe het eens na!

Roffelen doet hij ook, maar de tak, dien ik met zorg heb geplaatst om hem zijn kunsten daarop te laten uitoefenen, wordt genegeerd. Wel gebruikt hij een stuk bamboe, dat onwrikbaar vastzit, zoodat van meetrillen geen sprake kan zijn.

Heel vlug laat hij zijn snavelpunt met kracht er loodrecht op neerkomen, zoo vlug, dat de beweging van den kop niet te volgen is en het resultaat is het bekende gehamer, dat men zoo vaak kan hooren als in de vrije natuur een specht aan het timmeren is. Zijn schel gehinnik heb ik reeds vermeld.

Drinken doet hij zeer weinig, of ik kan wel zeggen heelemaal niet; wel houdt hij van een bad op vogelmanier, dit is met veel geklepper van vleugels probeert hij wat water op zijn rugveeren te brengen, die dan zoo wijd mogelijk van elkaar gaan.

Slapen doet hij hangend tegen de bekende plank aan, natuurlijk met den kop verborgen in de rugveeren. Ik heb tot dusverre niet kunnen waarnemen, of hij één of beide pooten gebruikt. Maar hij heeft een vast plaatsje, waar hij ter ruste gaat. Nu nog als restje, op zijn kooi is hij, zij het ook onwillekeurig zindelijk, omdat de uitwerpselen in een boog worden weggespoten, zoodat ze terecht komen buiten zijn gedwongen verblijfplaats.

J. P. ROSIER.

EEN ZONDERLINGE ZWAMMENKOLONIE.

Op een van mijn uitstapjes hier in de buurt van Fort de Kock, die voornamelijk ten doel hebben materiaal te verzamelen voor de mycologische studies van Dr. C. VAN OVEREEM te Buitenzorg, werd door mij een zeer biezonder geval waargenomen van het gezellig bijeen groeien van paddestoelen. Wel heb ik in Europa gedurende de herfst in bosrijke streken herhaaldelijk zwammen in menigte bij elkaar gezien, o.a. in de bossen rondom Arnhem, maar dan waren het steeds gemengde gezelschappen met tamelijk gelijkmatige verspreiding over het terrein en slechts hier en daar kleinere of grotere groepjes. Doch wat ik hier waarnam, was mij nog nooit onder de ogen gekomen.

Het terrein, waar ik gewoon ben ter paddestoelenjacht heen te trekken, is een sterk geërodeerd, oud-vulkanies gebergte ten noorden en op ongeveer 10 K.M. afstand van Fort de Kock gelegen. Een algemene naam heeft het gebergte niet, alleen enige toppen van 1150 tot 1250 meter dragen afzonderlike namen, als Boekit Batoe Banting, Boekit Batoe Balah, enz.

Op de hoogste gedeelten vindt men nog oorspronkelijk woud, hoewel geen biezonder zwaar hout. De lagere hellingen zijn echter grotendeels met secundair bos van verschillende leeftijd bedekt. Houtskoolbranders en brandhoutverkopers zorgen er voor, dat op die lagere hellingen geen grote bomen opschieten, terwijl bij de ladangbouw, die de Inlandse bevolking hier uitoefent, die lagere gedeelten periodiek kaal gekapt en enkele jaren achtereen bebouwd worden.

Voor paddestoelen is dit gebergte een buitengewoon gunstig terrein; het grote aantal soorten, dat ik er tot nu toe vandaan haalde, was tenminste voor Dr. VAN OVEREEM een blijde verrassing.

Op grond van de door mij opgedane ondervinding ben ik van mening, dat hier in de tropen het aantal zwammen zeer groot is, doch dat het aantal individuen van de verschillende soorten bij elkaar genomen op een gegeven oppervlakte verre ten achter staat bij wat men in gematigde streken in het najaar aantreft. Hierbij is echter in aanmerking te nemen, dat hier het gehele jaar door zwammen voortgebracht worden, terwijl

in de gematigde luchtstreken gedurende een groot deel van het jaar weinig of geen zwammen te zien zijn.

Het geval, dat ik hier nader zal beschrijven, beschouw ik dan ook als een uitzonderingsgeval op de regel van het dun gezaaid zijn van de zwammenvegetatie in deze streken.

Op een van de lagere hellingen van het genoemde gebergte drong ik door in een van de talrijke ravijnen, die naar boven toe meestal door een zeer steile helling begrensd worden. Mijn opmerkzaamheid werd spoedig getrokken door een groot aantal zwammen, die op de steile helling dicht op elkaar

Clitocybe sumatrensis v. OVEREEM msc.
in een ravijn nabij Fort de Kock.

gedrongen groeiden. Het waren tamelijk grote hoedzwammen van vier tot acht centimeter diameter en min of meer doorschijnend bruinachtig gekleurd. Volgens de determinatie van meergenoemden mycoloog hebben wij hier te doen met een *Clitocybe*-soort uit de groep der *Hygrophanae* ¹⁾.

Het eigenaardige was nu, dat de paddestoelen op een enkele lange, kronkelende rij stonden, hier dichter opeengedrongen, daar weer wat ijler. De rij was gemiddeld 35 c.M. breed en slechts op enkele plaatsen op korte afstand onderbroken. Zij reikte van de bovenkant van het ravijn tot in het dal, om daar waar de ravijnbodem minder steil begon te worden plotseling te eindigen. De afstand schatte ik volgens de luchtlijn op 30 meter, doch daar de rij sterke kronkelingen maakte, zal de totale lengte daarvan niet veel minder dan 50 meter geweest zijn.

Het zag er uit alsof een reusachtig lint van witte sterren zich tussen het onderhout omlaag slingerde, of als een wit gevlekte slang, die in geweldige kronkels langs de helling lag uitgestrekt. Hoeveel duizende individuen zich hier bijeen bevonden laat zich moeilijk gissen.

¹⁾ De soort schijnt zeer nauw verwant met *Clitocybe metachroa* FRIES, wijkt echter in enkele opzichten van deze soort af, zoodat het mij het beste toescheen haar voorloopig als *Cl. sumatrensis* msc. aan te duiden. (C. v. O.)

De betreffende zwammensoort is in dit gebergte volstrekt niet zeldzaam, maar tot nu toe had ik nooit meer dan hoogstens een tiental exemplaren bij elkaar gevonden.

Het eigenaardige geval zal wel verklaard moeten worden door de verspreiding van de sporen door het regenwater. Als oorspronkelijk op de bovenhelling een of meer van deze zwammen bijeen gestaan hebben, zou gemakkelijk aan te nemen zijn, dat de sporen daarvan bij flinke regenbuien omlaag gespoeld werden, waarbij door de oneffenheden van het terrein de afgelegde weg in talloze bochten liep. Nu volgde de slingerlijn in werkelijkheid wel niet een bepaald dieper gedeelte of geul in de ravijnwand, ja ze week hier en daar zelfs 3 of 4 meter bijna horizontaal naar links of rechts af, maar de kronkels waren steeds **omlaag** gericht en geen enkele keer weer naar boven omgebogen.

De eigenaardige kolonie zal ook wel niet in een enkel seizoen ontstaan zijn, doch heeft wellicht deze vorm eerst na een groter aantal generaties aangenomen. Bij elke nieuwe generatie moet de kolonie zich dan meer naar omlaag uitgebreid hebben.

Merkwaardig blijft het, dat de slinger geen enkele zijtak vertoonde, wat toch zeer wel mogelijk geweest zou zijn, indien bij de vorming het afvloeiende regenwater een rol heeft gespeeld. Ook blijft het raadselachtig, waarom zwammenkolonies op berghellingen niet veelvuldiger deze vorm aannemen.

Dat dezelfde slingerlijnen van paddestoelen wel meer waargenomen zijn en meer speciaal in de gematigde luchtstreken, leerde ik uit het onderhoudend geschreven en rijk geïllustreerde boekje: „Het wondere leven der paddestoelen” door D. J. VAN DER VEN, dat in de Meulenhoff-editie is verschenen. Ieder, die iets meer over zwammen te weten wil komen, kan ik de lezing van dit populair geschreven boekje ten zeerste aanbevelen. Daarin wordt ook met een enkel woord gesproken van „slingerrijen van talloze zwammen”, die een Duits mycoloog, volgens de schrijver ten onrechte, heeft willen verklaren door het rustig verder grazen van het wild, dat zig-zag grazend, slingerlijnen van mest en urine zou achterlaten, die in het najaar het aanzijn zouden schenken aan „schlangenartige Formen der dicht aneinanderwachsenden Pizlinien”. Dat van iets dergelijks hier geen sprake kan zijn, volgt al dadelik uit de grote lengte, die de door mij gevonden zwammenkolonie bezat.

Enigzins met zulke zwammenrijen te vergelijken zijn de in de gematigde luchtstreken volstrekt niet zeldzame heksenkringen. Ze bestaan uit grotere of kleinere cirkels van honderden dicht bijeen groeiende zwammen. De verklaring van hun ontstaan is veel gemakkelijker dan bij de slingerlijnen.

Het onderaardse mycelium, dat netwerk van fijne, meestal witte draden, dat bij gunstige gelegenheden de vruchtlichamen, of zwammen voortbrengt, heeft de neiging zich in de grond kringvormig uit te breiden. Doordat ten slotte de bodem door het zwammenweefsel geheel uitgeput raakt, zal het mycelium in het punt, waar de ontkieming plaats vond geen voedsel meer kunnen vinden, zodat het daar langzamerhand afsterft. Aan de omtrek echter, waar nog voldoende voedingsstoffen aanwezig zijn, breidt het mycelium zich gedurig uit en brengt daar elk jaar een nieuwe generatie zwammen voort, die uit de aard der zaak dicht opeengedrongen in een cirkel staan.

Het volk, niets wetend van het ontstaan van dergelijke zonderlinge vormen, schreef ze toe aan heksen, elfen, kobolden en wat al niet meer.

Om het door mij waargenomen geval voor de lezers van de „Tropische Natuur” in beeld vast te leggen, trok ik een paar dagen later met mijn camera naar de bewuste plek. Helaas had ondertussen een langdurige storm gewoed, waaraan ik het toeschrijf,

dat de meeste zwammen reeds verdroogd of geheel verdwenen waren. Maar iets ervan was nog wel te zien, doch de breede kronkelband van een paar dagen tevoren, toen op sommige gedeelten de zwammen mannetje aan mannetje stonden, werd alleen nog gemarkeerd door kleine verspreide groepjes van enkele exemplaren van deze *Clitocybe*. Een reproductie van de toen genomen foto geeft een gedeelte van de aldus aangegeven slingerlijn weer; beginnend in 't midden van de rechterkant van de plaat verloopt ze schuin naar beneden, buigt onder bijna rechten hoek om, en is door enkele stippen tusschen de ondergroei door nog te vervolgen.

EDW. JACOBSON.

KORTE MEDEDEELINGEN.

Goenoeng Tjaremé. — In de Januari-aflevering van „de Tropische Natuur“ deelt Dr. LAM in zijn artikel over een bestijging van den Tjaremé in voetnoot 2 van bldz. 2 mede, dat hem van verschillende zijden werd afgeraden de beklimming van Linggadjati uit te beginnen langs de oosthelling en dat die weg in onbruik zou zijn geraakt. De „verschillende“ hebben ongelijk gehad. Het pad vanuit Linggadjati langs de oosthelling is in goeden staat en heeft het voordeel een in afstand veel kortere opstijging dan van de zijde van Madja mogelijk te maken. Met goede koeli's kan men zonder bezwaar in één dag den kraterrand, den hoogsten top en vervolgens Goeha Waled bereiken. Ik maakte dezen tocht met twee metgezellen gedurende de laatste Kerstdagen.

E. VAN DUNNÉ.

Reusachtig suikerriet. — Het op bldz. 26 van dezen jaargang afgebeelde suikerriet van Kerintji moet volgens de gegevens, welke de daar gereproduceerde foto biedt, werkelijk 10 M. hoog geweest zijn, zooals ook de schatting van den Heer WITKAMP luidde. In de berekening van den Heer JACOBSON op bldz. 27 is een fout geslopen, de verhouding van $11\frac{1}{2}$ m.M. en 1,60 M. is op ongeveer 10 aangenomen (zie de afmetingen 73 m.M. en 7,30 M.), terwijl ze inderdaad 13,9 is. Bij een vluchtige controle door den secretaris der redactie werd indertijd die fout over het hoofd gezien.

RED.

MEDEDEELINGEN VAN DE VEREENIGING.

Afdeeling Soerabaia. — Zondag, 15 Februari, vertrokken verscheidene leden van de Natuurhistorische Vereeniging in een zevental auto's om ongeveer zes uur 's morgens uit Soerabaia. De weg naar Gresik werd ingeslagen om via dat plaatsje het doel: het djatibosch bij Mantoep te bereiken. Hadden naar aanleiding van de inleidende voordracht van Mevr. GEERTS (zie vorig nummer) allen aan het doel van den tocht gedacht en den weg daarheen zich als gewoon en vrij onbelangrijk — zoo vaak gezien — voorgesteld, zoo werden zij aangenaam verrast, doordat bij het vertrek hun een landschapsbeschrijving werd ter hand gesteld, en zij daarin met een enkelen oogopslag zagen, dat de belangrijkheid van den tocht reeds dadelijk bij Soerabaia zou aanvangen. Aan de hand van die gids, was de tocht een genot.

Het begon reeds dadelijk, waar de Gresiksche weg de bebouwde kom verlaat en met genoeg rustte het oog op de bloeiende *daoen loentas* en *tjeplikan*, getooid met slingers lichtblauwe bloemen eener windesoort.

Het opgespoten terrein zagen wij, zooals de beschrijving ons wees, als een Hollandsch heideveld, doordat de zoutplanten met haar typische polstervorming, een paarsrooden kleur hadden.

Na het boezemkanaal strekten zich links en rechts de tambaks of vischvijvers, waarin de mangrove met de adem- en steltwortels, de mooie *nipah*-palmen aan weerszijden der kleine riviertjes, die den weg snijden, liggen en de schilderachtige kampongs, zoo geheel anders dan die van het binnenland.

Doch ook aan den kant van den weg werd onze aandacht geboeid, vooral door de *Opuntia*'s, die bijna alle in vrucht stonden.

Weldra en eigenlijk veel te gauw, want wij hadden geen oogen genoeg om al dat schoons te bekijken, vertoonden zich de heuvels van Gresik, het ten noorden van de kali Lamongan gelegen kalkterrein, welks hellingen een parkachtig aanzien hebben door de open grasvelden met hier en daar een mooie boom uit de verwantschap van de *Acacia*, terwijl veel palmen, *lontar*- of *sialan*-palmen afgewisseld met bamboe en klapper, daaraan het Indisch aspect geven.

Bijzonder belangwekkend scheen ons nu dat terrein en wel door de eenvoudige mededeeling in de gids, dat dit stuk grond eertijds een eilandje geweest was voor de kust.